

УДК 336.71

Огородник В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Інститут банківських технологій та бізнесу
ДВНЗ «Університет банківської справи»

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ ІЗ ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ В УКРАЇНІ

Дослідження присвячено аналізу сучасного стану кредитної діяльності банків із державною участю в Україні, визначенню проблем управління кредитним портфелем даних банків та напрямів їх вирішення. Проаналізовано динаміку активів та кредитного портфеля банків із державною участю, здійснено порівняння із загальними тенденціями у вітчизняній банківській системі, виявлено зниження питомої ваги кредитного портфеля в активах даних банків, що пов'язано зі збільшенням частки облігацій внутрішньої державної позики в активах банків із державною участю. Дано оцінку динаміки виданих кредитів банками з державною участю в розрізі позичальників та визначено, що у структурі кредитного портфеля переважають кредити, видані юридичним особам. Із-поміж іншого, узагальнено причини, які зумовлюють низьку ефективність кредитної діяльності та зростання частки непрацюючих кредитів у банках із державною участю в Україні. Також проаналізовано частку непрацюючих кредитів у банківській системі України та банках із державною участю та окреслено перспективні шляхи, спрямовані на зниження рівня непрацюючих кредитів у банках із державною участю в Україні.

Ключові слова: банк, банківська система, банк із державною участю, кредитний портфель, непрацюючий кредит.

АНАЛИЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКОВ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ В УКРАИНЕ

Огородник В.В.

Исследование посвящено анализу современного состояния кредитной деятельности банков с государственным участием в Украине, определению проблем управления кредитным портфелем данных банков и направлений их решения. Проанализирована динамика активов и кредитного портфеля банков с государственным участием, проведено сравнение с общими тенденциями в отечественной банковской системе, выявлено снижение удельного веса кредитного портфеля в активах данных банков, что связано с увеличением доли облигаций внутреннего государственного займа в активах банков с государственным участием. Дана оценка динамики выданных банками с государственным участием кредитов в разрезе заемщиков и определено, что в структуре кредитного портфеля преобладают кредиты, выданные юридическим лицам. Среди прочего, обобщены причины, обуславливающие низкую эффективность кредитной деятельности и рост доли проблемных кредитов в банках с государственным участием в Украине. Проанализирована доля неработающих кредитов в банковской системе Украины и банках с государственным участием и определены перспективные пути, направленные на снижение уровня неработающих кредитов в банках с государственным участием в Украине.

Ключевые слова: банк, банковская система, банк с государственным участием, кредитный портфель, неработающий кредит.

UKRAINIAN STATE-OWNED BANKS LOAN PORTFOLIO ANALYSIS

Ohorodnyk V.

The research is devoted to the analysis of the current trends in the Ukrainian state-owned banks loan activities with special attention attached to the issues connected with the banks' loan portfolio and the possible ways of their solution. The article not only analyses the state-owned banks assets and the loan portfolio dynamics but also compares the latter with the main tendencies in the domestic banking system in general. The comparison reveals a decrease in the share of the state-owned banks assets loan portfolio which can be explained by an increase in the share of the domestic state-owned bonds in the state-owned banks' assets. The dynamics of loans issued by the state-owned banks in terms of the borrowers is estimated (i.e. the ratio of legal entities and private individuals), in particular it is determined that in the structure of the spoken banks' loan portfolio the legal entities loans significantly prevail. The reasons for the loan activities low efficiency and the growth of non-performing loans in the Ukrainian state-owned banks are highlighted; the analysis of the non-performing loans share in the Ukrainian banking system in general and the state-owned banks in particular is performed. In conclusion, the article outlines possible ways of reducing the non-performing loans amount in the Ukrainian state-owned banks.

Keywords: bank, banking system, state-owned bank, loan portfolio, non-performing loan.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності банків із державною участю багато в чому залежить від належного управління кредитним портфелем. У сучасних умовах розвитку економіки України перед вітчизняними банками з державною участю постають важливі завдання щодо стимулювання експорту та розвитку малого, середнього бізнесу та мікропідприємництва; підтримки високотехнологічного виробництва та інфраструктурних проєктів; участі в реалізації соціальних програм. Але водночас для успішного прибуткового функціонування банків необхідною є мінімізація кредитного ризику за оптимального рівня прибутковості кредитного портфеля. Саме тому набуває актуальності питання аналізу якості управління кредитним портфелем банків із державною участю в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів функціонування банків із державною участю знайшло відображення у працях вітчизняних та іноземних учених, що пояснюється розширенням частки власності держави в капіталі банківської системи України та активізацією трансформаційних процесів у даних банках. Серед вітчизняних науковців варто відзначити дослідження з даної проблематики О.Д. Вовчак [1], Л.О. Примостки, Т.Г. Дзюби, Л. Слободи [2], Н. Дунас [2]. Однак, незважаючи на наукові напрацювання вчених у цьому напрямі, існує об'єктивна необхідність їх подальшого дослідження, що пов'язано з недостатньою ефективністю кредитної діяльності вітчизняних банків із державною участю та значною часткою непрацюючих кредитів у їхньому кредитному портфелі.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі кредитного портфеля банків із державною участю в Україні та обґрунтуванні можливих напрямів поліпшення його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних складних економічних умовах вагома роль належить державному капіталу в банківській системі України. Так, із-поміж трьох груп банків: банків із державною часткою, банків іноземних банківських груп та банків із приватним капіталом найбільша частка активів, зобов'язань та власного капіталу належить

банкам із державною участю, що становить 58,1%, 55% та 48,2% відповідно (станом на 01.01.2018). Цей факт є свідченням зростаючої ролі банків із державною участю в Україні як у сфері залучення коштів, так і у здійсненні активних операцій.

Усе більшого значення набуває повноцінне функціонування банків із державною участю як провідників державної політики та основних гравців на ринку банківських послуг. Саме тому важливо зазначити, що проблемні моменти у банках із державною участю можуть як корелювати із загальною ситуацією на вітчизняному ринку банківських послуг, так і мати свої специфічні особливості. О.Л. Польова та А.О. Кісик виділили такі проблеми у банківській сфері: політична та фінансова нестабільність у країні, низька якість банківських активів, зниження ліквідності банківських активів, недосконала нормативно-правова база в державі, високий ступінь уразливості банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться Національним банком України [3, с. 24].

Тож передусім проаналізуємо динаміку активів та кредитного портфеля банків із державною участю за останні три роки (рис. 1) та визначимо, чи відповідає їх значення загальним тенденціям у банківській системі.

Аналіз даних рис. 1 показав, що сумарний обсяг активів усіх банків із державною участю у 2015 р. становив 342 млрд. грн., або 28% від загального обсягу активів вітчизняної банківської системи. Загальний обсяг кредитного портфеля банків із державною участю у 2015 р. становив 134 млрд. грн., або 19% від загального обсягу кредитів банківської системи України. Ситуація докорінно змінилася після націоналізації «ПриватБанку» наприкінці 2016 р. Так, за 2016 р. активи банків із державною участю зросли на 88% і становили 644 млрд. грн. (у тому числі обсяг активів «ПриватБанку» – 218 млрд. грн.), або 52% від загальних активів банків, а кредитний портфель зріс на 48% і становив 199 млрд. грн. (у тому числі 54 млрд. грн. кредитного портфеля «ПриватБанку»), або 37% від усього кредитного портфеля банківської системи. За підсумками 2017 р. активи банків із державною участю зросли на 68% і становили 1 085 млрд. грн. (активи «ПриватБанку» зросли в 2,2 рази, до 484 млрд. грн.), або 58% від активів банківської системи, а загальний обсяг кредитів, виданих банками з державною участю, зріс усього на 7%, до 214 млрд. грн., що становить 38% від загального обсягу кредитів банківської системи України.

Зазначимо, що за аналізований період відбулося зростання як активів, так і кредитного портфеля банків із державною участю, що є свідченням позитивних зрушень. Однак відбулося стрімке зниження частки кредитного портфеля в структурі активів даних банків. Так, у 2015 р. питома вага кредитного портфеля в активах банків із державною участю становила 39%, у 2016 р. – 30%, а в 2017 р. – вже 19,7%. Таку тенденцію можна пояснити не лише зниженням ділової активності підприємницького сектору, погіршен-

Рис. 1. Динаміка активів та кредитного портфеля банків із державною участю в Україні за 2016–2018 рр. (млрд. грн.)

Джерело: складено автором на основі [4]

ням кредитоспроможності та платіжної дисципліни позичальників, а й значним обсягом державних цінних паперів у структурі активів банків із державною участю. Так, питома вага облігацій внутрішньої державної позики в активах банків із державною участю за підсумками 2017 р. становила 29% (що дорівнює 322 млрд. грн.), у тому числі найбільша частка облігацій внутрішньої державної позики належить «Приват-Банку» – 44% (що дорівнює 142 млрд. грн.).

З проведеного аналізу можемо зробити висновок, що на даному етапі розвитку банки з державною участю мають незначну зацікавленість у відновленні кредитування. Для підтвердження цієї тези розглянемо більш детально аналіз виданих вітчизняними банками з державною участю кредитів у розрізі позичальників (табл. 1).

Аналізуючи табл. 1, зазначимо, що дані за обсягами кредитування «ПриватБанку» бралися до розрахунку лише з моменту переходу у державну власність у 2016 р. У цілому банки з державною участю за досліджуваний період збільшили обсяги кредитування юридичних осіб на 32,5%, а фізичних осіб – у 7,9 рази. Причому вітчизняним банкам із державною участю належить 37,9% загального обсягу ринку банківських кредитів юридичним особам та 39,8% кредитів фізичним особам у 2017 р., що свідчить про вагомий роль даних банків на ринку банківських послуг України.

Варто відзначити, що впродовж 2015–2017 рр. лідером із кредитування юридичних осіб (з-поміж інших банків із державною участю) виступав «Ощадбанк» (39,8% від загального портфеля кредитів юридичним особам банків із державною участю), приріст становив 12,6%. На другому місці «Укресімбанк», якому належить 37,8%, а приріст за досліджуваний період становить 14,6%. «Укргазбанк» є лідером зі збільшення обсягів кредитування юридичних осіб: приріст становить 154%, а питома вага у загальному портфелі юридичних осіб серед банків із державною участю – 17,9%. Натомість «ПриватБанк» продемонстрував зміну орієнтирів своєї кредитної політики та скоротив обсяги кредитування бізнесу на 154%, до 7 674 млн. грн. або 4,3% у портфелі кредитів юридичним особам банків із державною участю.

Щодо кредитів, виданих банками з державною участю фізичним особам, то тут лідером за підсумками 2017 р. виступав саме «ПриватБанк» із приростом у 56% та питоною вагою у портфелі кредитів, виданих банками з державною участю фізичним особам, – 84,2%. «Ощадбанк» також показав приріст обсягів кредитування фізичних осіб за 2015–2017 рр. на 30,4%, а його питома вага становила 10,5%. Приріст обсягів

кредитування фізичних осіб «Укргазбанком» становив 16,5%, а його питома вага – 4,7%. Проте «Укресімбанк» продемонстрував від'ємний приріст обсягів кредитування фізичних осіб – -8,3%, а його питома вага становить лише 0,6%.

Таким чином, проаналізувавши динаміку кредитів банків із державною участю у розрізі позичальників, можемо стверджувати, що в кредитному портфелі цих банків переважають кредити саме юридичним особам, а їхня частка в загальному кредитному портфелі банків із державною участю дорівнює 82,9% станом на 01 січня 2018 р. Отже, банки з державною участю як провідники державної політики сприяння соціально-економічному розвитку у своїй кредитній діяльності орієнтуються здебільшого на кредитування великого бізнесу та державних підприємств. Водночас можемо очікувати розширення обсягів кредитування фізичних осіб, що пов'язано зі значним відкладеним попитом під час кризового періоду.

Незважаючи на такі позитивні тенденції, кредитний портфель банків із державною участю налічує численні проблеми, зокрема значні обсяги непрацюючих кредитів (рис. 2).

Із даних рис. 2 можемо зробити висновки про найбільшу частку непрацюючих кредитів у «Приват-Банку» – 84,6%. Щодо банків із державною участю (без урахування даних «ПриватБанку»), то у них частка непрацюючих кредитів знизилася за січень-червень 2018 р. на 1,5%, до 59,1%. Водночас саме для банків із державною участю ця проблема залишається найбільш актуальною за весь досліджуваний період із 2016 до 2018 р. (частка непрацюючих кредитів приватних банків станом на 01 червня 2018 р. становить 30,5%, банків з іноземним капіталом – 42,5%).

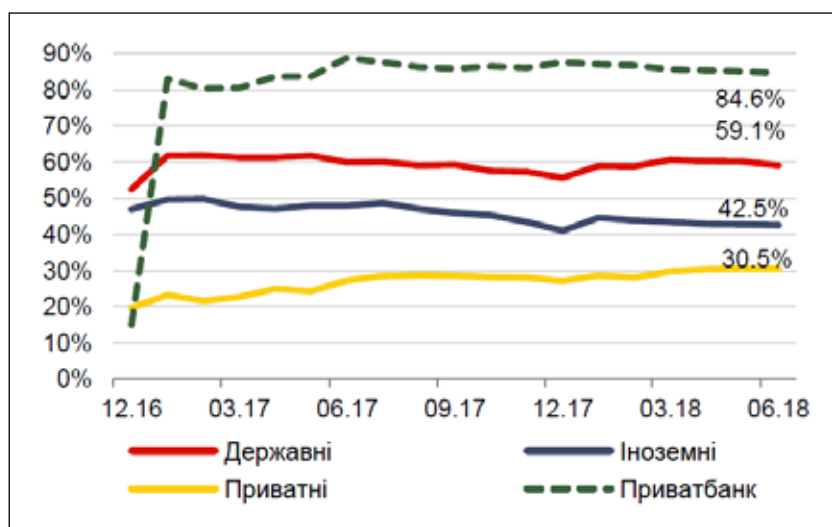
Слід відзначити, що за шість місяців 2018 р. частка непрацюючих кредитів у всіх групах банків знизилася, головним чином, завдяки поступовому розгортанню нового кредитування. Як свідчать дані Національного банку України, найсуттєвіше скоротилися частки за валютними кредитами бізнесу та гривневими кредитами населенню. Збільшення споживчого кредитування дало змогу підвищити якість портфеля роздрібних кредитів, а продаж банками непрацюючих валютних кредитів бізнесу – портфеля корпоративних кредитів. Якщо економіка зростатиме в майбутньому, то якість кредитного портфеля помірно поліпшуватиметься.

Отже, проблемні активи негативно впливають на структуру банків та якість кредитних портфелів, чинять тиск на показник достатності регулятивного капіталу банків, суттєво понижують ефективність банківської діяльності, ускладнюють процес управління

Таблиця 1. Динаміка обсягів виданих кредитів юридичним та фізичним особам банками з державною участю в Україні за 2015–2017 рр. (на кінець періоду), млн. грн.

Банк	Кредити юридичним особам			Приріст, %	Кредити фізичним особам			Приріст, %
	2015 р.	2016 р.	2017 р.		2015 р.	2016 р.	2017 р.	
«Ощадбанк»	62740	63283	70657	12,6	2947	2911	3844	30,4
«Укресім-банк»	58810	58224	67371	14,6	228	201	209	-8,3
«Приват-банк»	-	34968	7674	-78	-	19702	30862	56,6
«Укргазбанк»	12549	19157	31923	154	1479	1193	1723	16,5
Усього	134099	175632	177625	-	4654	24007	36638	-

Джерело: складено автором на основі [4]

Рис. 2. Частка непрацюючих кредитів у кредитних портфелях банків України за 2016–2018 рр., %

Джерело: складено на основі [5]

фінансовими потоками, знижують довіру вкладників та інвесторів до банківської системи, істотно зменшують можливості фінансування реального сектору економіки країни [2].

З-поміж іншого, зазначимо, що причини виникнення непрацюючих кредитів у вітчизняних банків із державною участю пов'язані із сумнівною якістю кредитних рішень, українською операційною ефективністю даних банків, відсутністю чітких бізнес-моделей та ефективного корпоративного управління. Крім того, проблема непрацюючих кредитів стала ще більш гострою через екзогенні для банків чинники, а саме тимчасову втрату Україною територій та позичальників на цих територіях, військові дії та втрати в результаті цих подій.

Розглядаючи наслідки значного обсягу непрацюючих кредитів у банках із державною участю в Україні, зазначимо, що вони мають негативний вплив на функціонування усієї банківської системи. Водночас банки не мають можливості застосувати повне списання непрацюючих кредитів, оскільки збитки не будуть компенсовані, а працювати власними силами з проблем-

ними кредитами означає колосальні втрати часу та ресурсів. Окрім того, недостатня інфраструктура та обмеженість ресурсів ринку зумовлюють необхідність саме державної участі у вирішенні проблеми непрацюючих кредитів.

Найбільш доцільним, на нашу думку, є вибір одного з трьох перспективних напрямів розв'язання проблеми з непрацюючими кредитами для вітчизняних банків із державною участю (в подальшому й усіх інших банків), а саме:

- продаж непрацюючих кредитів компанії з управління проблемними активами (державній, приватній, державно-приватній). Дана компанія створюється на чітко регламентований строк та наділяється спеціальними правами та повноваженнями по відношенню до забезпечення та позичальників за кредитами;

- передача непрацюючих кредитів із балансів банків на баланс «поганого» банку (Bad bank);
- трансформація непрацюючих кредитів у субординовані сек'юритизаційні цінні папери (проведення сек'юритизації).

Кожен із зазначених напрямів має свої переваги та недоліки, однак у світовій практиці наявні численні приклади успішності їх реалізації, що робить можливим використання іноземного досвіду в Україні.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, аналіз кредитного портфеля банків із державною участю в Україні дає підстави стверджувати про значний обсяг непрацюючих кредитів у даних банків. Отже, пошук шляхів та методів вирішення питання з непрацюючими кредитами для банків загалом та банків із державною участю є вкрай актуальним. Кінцевою метою є створення ефективного державного механізму для роботи з непрацюючими кредитами, що забезпечить максимально можливе повернення позик та недопущення негативних тенденцій у майбутньому.

1. Вовчак О.Д. Особливості посткризового розвитку державних банків в Україні. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 2(17). С. 135–138.

2. Слобода Л., Дунас Н. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період. Вісник Національного банку України. 2011. № 4. С. 46–51.

3. Польова О.Л., Кісик А.О. Сучасні тенденції на ринку банківських послуг в Україні. Економіка та держава. 2017. № 10. С. 22–27.

4. Показники банківської системи України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208 (дата звернення: 05.10.2018).

5. Огляд банківського сектору (серпень 2018 року). URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=75174148> (дата звернення: 10.10.2018).

E-mail: vera_ubs@ukr.net